

Vilka framtidsutsikter har våra vargar?

Foto: Roine Karlsson

—Regeringens rovdjurspolitik kommer att inriktas på en mindre men friskare vargstam, det vill säga det lägre alternativet, sa Lena Ek i en intervju i Dagens Eko.

Siffran 180 vargar nämns i den komplettering till förvaltningsplanen för varg som Naturvårdsverket offentliggjorde bara några timmar innan Lena Ek uttalade sig. Men där presenteras den inte som ett alternativ. ”Mot bakgrund av tidigare kunskap om invandringstakt för varg som når den mellansvenska populationen och reproducerar sig bedömer Naturvårdsverket att det inte är rimligt att föreslå att en population av den storleken kan definieras som genetiskt långsiktigt livskraftig”, skriver Naturvårdsverket. Verkets eget förslag till miniminivå för en livskraftig vargstam är 380 djur, en siffra som ansvarig minister alltså omgäende tog avstånd från.

Med miljöministerns plötsliga utspel fick månader av märkliga manövrer från regeringskansliet sin om inte naturliga, så i alla fall politiska, förklaring. Samtidigt nådde den vargpolitiska villervalla i landet nya höjder.

Naturvårdsverkets miniminivå, 380 vargar, är inskriven i den nationella förvaltningsplanen för varg, en plan som enligt verkets viltsamordnare Ruona Burman är operativ. Vilket innebär att den gäller. Samtidigt går miljöministern ut och meddelar att regeringens mål för vargstammen är 180 djur, en siffra som förvaltningsplanen avfärdar som orimlig och som dessutom inte är spikad i något formellt regeringsbeslut.

Hur förhåller sig för övrigt 180-målet till riksdagens beslut om ett etappmål på 210 vargar? Det målet förklarade förre miljö-

ministern Andreas Carlgren överspelat i augusti förra året, eftersom det i praktiken var förbisprunget av vargstammens faktiska tillväxt.

Men regeringen kan inte upphäva riksdagsbeslut, och därmed borde den inte heller ha mandat att lägga fast mål som ligger under en nivå som fastställts av riksdagen.

Eller?

Kanske är det läge att ta ett steg tillbaka och försöka reda ut hur det blev så här.

Beskedet kom den 19 oktober. Miljöministerns mål för den svenska vargstammen är 180 djur och det blir vargjakt i vinter. Antalet strider mot gällande riksdagsbeslut om etappmålet 210 vargar, förkastas enligt vargförvaltningsplanen, förbigår den egna rovdjursutredningens förslag och har tillkommit utan den tillsatta vargkommitténs medverkan.

3000-5000 VARGAR ENLIGT FORSKARNA

Våren 2011 lämnade den statliga rovdjursutredningen, under ledning av Lars-Erik Liljelund, sitt delbetänkande av vad som krävs för att stammarna av de fyra stora rovdjuret ska uppnå gynnsam bevarandestatus, det vill säga leva upp till de krav som ställs i EU:s art- och habitatdirektiv.

Liljelund hade valt att låta en internationell forskargrupp ta fram ett underlag för bedömning av gynnsam bevarandestatus

Invandringen styr gynnsam bevarandestatus

Tabellen är hämtad ur Naturvårdsverkets förvaltningsplan för varg, dess komplettering, och visar hur stor den skandinaviska vargstammen enligt Naturvårdsverket måste vara för att uppfylla kravet på minsta livskraftiga stam (MVP) och gynnsam bevarandestatus (GYBS). Beräkningsmetoden kan kritiseras, men tabellen visar ändå tydligt att inflödet av obesläktade vargar med ”nya” gener är av avgörande betydelse.

Storlek för den skandinaviska vargstammen		
Antal nya immigranter som reproducerar sig per 5-årsperiod	Genetisk effektiv population för att uppfylla MVP och GYBS	Motsvarande total populationsstorlek för MVP och GYBS
0	196	817
1	ca 175	730
2	150	625
3	ca 120	500
3,5	100	416
4	50	210
5	25	104

Siffrorna i tabellen förutsätter att den genetiska förstärkning som riksdagen beslutade om 2009 sker, dvs högst 20 vargar införlivade i populationen senast 2014. Som bekant har hittills inte en enda lyckad flyttning eller utsättning genomförts.

Naturvårdsverkets målnivå på 380 djur i Sverige motsvarar de 416 vargarna i Skandinavien i tabellen. Det förutsätter alltså ett tillskott på 3,5 immigranter per femårsperiod. Naturvårdsverket bedömer den invandringstakten som möjlig, eftersom två invandrade vargar reproducerat sig i Sverige sedan 2008. Mot detta kan invändas att antalet framgångsrika invandrare sedan 1983 varit totalt fem individer, det vill säga mindre än en per femårsperiod.

Om man utgår från den faktiska invandringen och den faktiska genetiska förstärkningen genom flyttning/utsättning hittills (det vill säga 0) skulle värdet för MVP och GYBS bli högre än de högsta siffrorna i tabellen.

ROGER OLSSON

litisk villervalla

för varg, troligen för att komma runt den oenighet som råder mellan svenska forskargrupper när det gäller frågor som har med genetik och inavel att göra. Forskargruppen valde att betrakta vargstammen i Norge, Sverige, Finland och ryska Karelen som en sammanhängande population, och bedömde att den borde bestå av minst 3 000 - 5 000 djur.

450 VARGAR ENLIGT UTREDAREN

Liljelunds utredning föreslog ett referensvärde för den svenska vargstammen på 450 djur. Hur den siffran går ihop med den internationella forskargruppens bedömning framgår inte av utredningsbetänkandet. (Med 450 vargar i Sverige och 50 i Norge skulle den nuvarande vargstammen i Finland och Karelen grovt räknat behöva femdubblas för att nå miniminivån 3 000 djur.)

Enligt utredningen var siffran 450 provisorisk och fastställd enbart från biologiskt vetenskapliga utgångspunkter. Det framgår av betänkandet att utredaren tänkt sig att den skulle vägas mot andra faktorer – som risken för rovdjurskadorna och människors

acceptans för rovdjuren – i det fortsatta utredningsarbetet, och att slutbetänkandet alltså skulle innehålla ett förslag till mål på en lägre nivå.

Det blev inte så. När slutbetänkandet kom låg förslaget om 450 vargar kvar. Kanske för att naturvårdssidans experter lyckades övertyga utredaren om att EU:s regelverk inte ger utrymme för dribbel med referensnivåerna av ekonomiska eller sociala skäl. Möjligen kan man kompromissa kring hur lång tid det får ta att nå dem.

100 VARGAR ENLIGT NY BESTÄLLD ANALYS

Rovdjursutredningens slutbetänkande kom i april i år. Den miljöminister som ihärdigt försäkrat att vargstammen skulle få fortsätta att växa sig större, om än långsamt, och som dessutom tillsatt en biolog och före detta naturvårdsbyråkrat till rovdjursutredare, var borta från den politiska scenen sedan drygt ett halvår. Efterträdaren, Lena Ek, var uppenbarligen inte tillfreds med vad Lars-Erik Liljelund levererat. Utåt höll hon låg profil, och utredningen gick ut på remiss i vanlig ordning. Internt i regeringskansliet smiddes andra planer.

Någon gång i september fick Rovdjursföreningens generalsekreterare Ann Dahlerus klart för sig, att regeringen inte tänkte gå till riksdagen med ett förslag till ny rovdjurspolitik baserat på utredningsbetänkandet.

I stället hade regeringen redan i maj lagt ut ett uppdrag till Naturvårdsverket att ta fram nya förslag till referensnivåer för de fyra stora rovdjuren. Enligt uppdraget skulle minsta livskraftiga population fastställas med hjälp av så kallade sårbarhetsanalyser, och regeringen preciserade också i detalj vilka förutsättningar som skulle gälla för dessa analyser. (Uppdraget är f.ö. likalydande med huvudförslaget som Svenska Jägarförbundet framför i sitt remissyttrande på rovdjursutredningen.) Liljelundska utredningens förslag skrevs av med motiveringen att utredningen inte använt sig av sårbarhetsanalyser.

”De framtagna värdena för minsta livskraftiga population ska /.../ ingå i de förvaltningsplaner Naturvårdsverket ska fastställa för varg, björn, järv och lo”, skrev Lena Ek i uppdraget till Naturvårdsverket. Förvaltningsplanen för varg skulle enligt ett tidigare regeringsuppdrag vara klar 1 juni.

Naturvårdsverket fick en månad på sig att ta fram sårbarhetsanalysen för varg, ytterligare ett halvår för de andra tre arterna. Några skäl till den hysteriska brådskan i vargens fall gavs inte.

Sårbarhetsanalyser kan göras på olika sätt och med olika ingångsvärden, men oavsett hur de görs är de ett omstritt redskap inom bevarandebiologin. Många forskare menar att metoden inte ger möjlighet att ta hänsyn till de långsiktiga genetiska effekterna och att de därför ger för låga siffror för minsta livskraftiga population. Om man dessutom – som regeringen gjorde i sitt uppdrag till Naturvårdsverket – slår fast att analysen ska acceptera en relativt hög utdöenderisk på relativt kort sikt (10 procent på 100 år), samt enbart räknar med reproduktionen och inte med genetiken, så har man bäddat för att det som kommer ut ur beräkningsmodellen är ett lågt värde.

Lars-Erik Liljelunds internationella forskarpanel utgick inte från sårbarhetsanalyser, utan från en genetisk tumregel som säger att den genetiskt effektiva populationen (det antal som har att göra med hur populationen fungerar genetiskt och dess reproduktion och som ofta är mindre än den faktiska populationen) måste vara minst 500 individer för långsiktig livskraft. ▶

Det ”bidde en tummetott” av vargstammens bevarande. 3000-5000 vargar totalt ger gynnsam bevarandestatus, fastslog en internationell forskarpanel i rovdjursutredningens delbetänkande. 450 vargar i Sverige föreslog utredaren i slutbetänkandet. 380 vargar under förutsatt riklig invandring angav Naturvårdsverkets vargförvaltningsplan. Slutligen: Miljöminister Lena Ek (bilden) åsidosatte samtliga dessa underlag och valde i stället ett eget mål på 180 vargar.

Foto: Hans Ring

Det innebär att den totala populationen måste vara betydligt större.

Med sårbarhetsanalyser kan man, i synnerhet med väl valda ingångsvärden, hamna långt under 500. I det aktuella fallet närmare bestämt på omkring 100 vargar. Vargforskaren Olof Liberg och hans grupp på Grimsö, som gjorde analysen på Naturvårdsverkets uppdrag, markerade dock att siffran var av begränsat värde för att fastställa minsta livskraftiga vargstam, eftersom forskarna inte haft i uppdrag att ta hänsyn till den faktor som mer än någon annan avgör den svenska vargstammens framtida öde, nämligen den genetiska isoleringen. Det ledde till att forskargruppen fick i uppdrag att komplettera analysen och att väga in de genetiska aspekterna. Återigen med mycket snäva tidsramar.

KAN VARGSTAMMEN SKJUTAS FRISK?

Grimsöforskarna redovisade sitt uppdrag i oktober, och på dess grund tog Naturvårdsverket omgående fram den saknade pusselbiten med målnivån i den nationella förvaltningsplanen för varg. Och Lena Ek tvingades alltså konstatera att trots det finurligt konstruerade uppdraget till Naturvårdsverket i maj fick hon inte det svar hon tydligen ville ha på hur många vargar det måste finnas i Sverige, utan en betydligt högre siffra.

Därefter kom det närmast kuppattade uttalandet i Dagens Eko den 19 oktober, maskerat med det helt felaktiga påståendet att 180 vargar var ett av två alternativ som Naturvårdsverket redovisat. Den desinformationen fortsatte miljöministern och företrädare för de andra tre allianspartierna för övrigt att sprida i en debattartikel som publicerades i flera stora regiontidningar i november.

På Grimsö arbetar nu Olof Liberg och hans kolleger med ett nytt uppdrag som går ut på att redovisa om och i så fall hur den svenska vargstammens genetiska situation kan förbättras genom avskjutning. Det ska redovisas till Naturvårdsverket i december.

– Jakten kommer i första hand att ha ett genetiskt syfte, sa Lena Ek i Dagens Eko-intervjun.

Tanken är naturligtvis att det underlag Naturvårdsverket får från Grimsö ska ge stöd för en sådan jakt, och att EU ska acceptera en jakt som genomförs av andra skäl än de kommissionen underkände 2010 och 2011.

Sveriges ledande populationsgenetiker, Nils Ryman och Linda Laikre, har inte medverkat i de aktuella beställda genetiska analyserna. I en radiointervju har de uttalat sig mycket kritiskt om idén att skjuta fram en genetiskt friskare vargstam.

– Det är inget som talar för att stammen på längre sikt kommer att bli friskare för att inavlade djur skjuts bort, sade Nils Ryman till Ekot.

ROGER OLSSON

Akterseglad vargkommitté

I augusti 2011 deklarerade regeringen att den skulle tillsätta en kommitté för en hållbar vargpolitik, i syfte att försöka få till ett konstruktivt samtal mellan parterna. Jägarnas, jordbrukets och markägarnas organisationer skulle vara företrädare i kommittén, vid sidan av naturvärden. Rovdjursföreningen företrädde av Ann Dahlerus.

Det dröjde till i januari innan regeringen utsåg en ordförande för kommittén, och ytterligare tre månader innan den höll sitt första möte. När den sista biten i förvaltningsplanen för varg offentliggjordes och Lena Ek gjorde sitt utspel i Ekot, den 19 oktober, hade kommittén just haft sitt tredje möte. Ingen information gavs då om det kommande regeringsutspellet. Inte vid något tillfälle har kommittén fått möjlighet att diskutera förvaltningsplanen, eller hur värdet för vargens gynnsamma bevarandestatus skulle fastställas. Detta trots att kommittén enligt sitt direktiv bland

annat skulle medverka i utarbetandet av förvaltningsplanen för varg.

I ett brev till miljöminister Lena Ek den 3 oktober kritiserade Rovdjursföreningen, Naturskyddsföreningen och svenska WWF den forcerade tidsplanen och bristen på transparens och delaktighet i processen med att utforma en ny vargförvaltning. Redan tidspressen har gjort all meningsfull dialog omöjlig, menar organisationerna. I skrivelsen framförs också skarp kritik mot de förutsättningar regeringen lade fast för Naturvårdsverkets arbete med sårbarhetsanalyser för de stora rovdjuren.

Naturvårdsorganisationerna begär att regeringen ska förändra den fortsatta processen med att ta fram referensvärden för de stora rovdjuren och skapa rimligt utrymme för delaktighet och oberoende vetenskaplig granskning.

Lena Ek hade ännu i mitten av november inte svarat på skrivelsen.

ROGER OLSSON

Foto: Tommy Gustavsson

Begrepp / Gynnsam bevarandestatus

Gynnsam bevarandestatus är ett nyckelbegrepp i EU:s art- och habitatdirektiv. Bevarandestatusen för en art anses gynnsam när:

- uppgifter om artens populationsutveckling visar att arten på lång sikt kommer att förbli en livskraftig del av sin livsmiljö.
- artens naturliga utbredningsområde varken minskar eller sannolikt kommer att minska inom en övertskådlig framtid
- det finns och sannolikt kommer att finnas en tillräckligt stor livsmiljö för att artens populationer skall behållas på lång sikt.

Att en art inte klassas som utrotningshotad är inte samma sak som att den har gynnsam bevarandestatus. Ribban ligger högre än så. För att fastställa gynnsam bevarandestatus används två referensvär-

den, ett för populationens storlek och ett för utbredningsområdets storlek. Referensvärdena är alltså de minimivärden som inte får underskridas om arten ska anses ha gynnsam bevarandestatus.

I de dokument som anger riktlinjer för hur direktivet ska tolkas framgår klart att referensvärdet för populationen är större än en minsta livskraftiga population (MVP) som kan beräknas med sårbarhetsanalyser.

För de arter som omfattas av art- och habitatdirektivet – och dit hör alla de stora rovdjuren – gäller att EU:s medlemsstater är skyldiga att se till att de har gynnsam bevarandestatus. Åtgärder som försvårar för arterna att nå gynnsam bevarandestatus får i princip inte vidtas.

ROGER OLSSON

Naturvårdsorganisationerna skriver till EU-kommissionen

I slutet av oktober skrev Rovdjursföreningen, Naturskyddsföreningen och WWF Sverige till EU:s miljökommissionär Janez Potočnik för att uppmärksamma honom och kommissionen på Sveriges planer att genomföra en genetisk rensningsjakt på varg.

Skrivelsen redovisar den i naturvårdsorganisationernas ögon snedvridna processen med att fastställa referensnivå för den svenska vargstammen, och konstaterar att 180 vargar inte under några omständigheter kan vara gynnsam bevarandestatus i art- och habitatdirektivets mening.

I brevet påtalas också, att alla de invändningar mot vargjakt som kommissionen lyfte fram i ett brev till miljöministern i december 2010 fortfarande kvarstår. Ingen genetisk förstärkning har skett, problemet med att halva Sverige (renskötselområdet) i praktiken är stängt för vargetableringar kvarstår och det finns inga tecken på att de två jakter som genomförts ökat acceptansen för varg.

Brevet uppmanar kommissionären att begära att Sverige överger målet på 180 vargar och deklarerar att det inte blir någon licensjakt på varg i vinter.

ROGER OLSSON

Svenska vargstammen var tidigare flera tusen djur stor

Under 15 år i början av 1800-talet dödades i Sverige i genomsnitt 520 vargar per år. Det framgick av en redogörelse som Roger Bergström, professor i viltekologi, gav under ett seminarium i november på Nordiska Museet i Stockholm över temat "Rovdjurskriget – en resa genom tiderna".

Roger Bergström visade ett diagram över antalet

dödade stora rovdjur över en tidsperiod och ställde frågan till åhörarna:

– Om man kan döda mellan 500 och 700 vargar årligen under en lång period, hur stor tror ni då vargstammen behöver vara?

Ingen i publiken ville svara så Roger Bergström svarade själv:

– Stammen måste ha varit flera tusen individer stor, kanske 3 000-4 000 djur. I Sverige har vi idag 250-300 vargar totalt och det bråkar vi om.

Även under Gustav Vasas tid, då skinnhandeln var vår största export, skeppade Sverige årligen ut 500-700 vargskinn till Europa.

HANS RING

Foto: Roine Karlsson

SVENSKA ROVDJURSFÖRENINGEN

STOPPA

genetisk rensnings

JAKT på VARG

EU kan vara
vargens sista hopp

Gå in på www.rovdjur.se
och skicka protestbrev
till EU-kommissionen!

Foto: Jonas Hägglund

Vålådalen 11–13 mars 2013

Ett forum för alla om stora rovdjur
och människors relationer till dem

Läs mer på www.vargsymposiet.se

eller ring Mats eller Karin / taiga nature & photo 070 647 52 25

Axplock ur programmet :

Bodil Elmhagen, Lodjuret i tid och rum – vilken roll spelar lodjuret i Fennoskandiens skogar

Ed Bangs, Managing Wolves and Humans in the Northern Rocky Mountains

Ketil Skogen, Oavsiktliga konsekvenser i rovviltförvaltningen – när konfliktdämpning skapar mer konflikter

Tom Heberlein, Navigating Environmental Attitudes – Lessons from Wolves

Dirig Peterson

Varg- SYMPOSIET